

Het Koninkrijk van God

(Over het Koninkrijk van God in de verschijning van Jezus Christus) ¹

1. Inleiding - 2. Het Koningschap van God onder Israël -3. Het Koningschap van Christus (de Evangelieën) - 4. De prediking van het Koninkrijk van God (Handelingen/Brieven) -5. Het Koninkrijk en de Kerk -6. Tussen 'reeds nu' en 'nog niet'

1. INLEIDING

Toen Jezus door de stadhouder Pontius Pilatus verhoord werd, stelde deze Hem de vraag: 'Zijt Gij de Koning der Joden?' Daarop antwoordde Jezus: 'Gij zegt het' (Mark. 15:2). Het is duidelijk, dat Pilatus niet zonder oorzaak deze vraag aan Jezus stelde. Blijkbaar hadden Jezus' tegenstanders hem ingelicht. Volgens hem moest Jezus zich zo hebben opgesteld. De Messias koning der Joden, de Koning van Israël.

Was daarmee metterdaad niet een kwalificatie gegeven van de Persoon en het werk van Jezus die helemaal overeenkwam met Zijn Zending door God de Vader? Heeft Hij zelf ooit anders willen zijn dan de Koning van Israël in Wie de oude profetische woorden met betrekking tot de Messias, uit het zaad van David werden vervuld?

Koning der Joden ofte wel Koning van Israël. Deze namen die blijkens de Evangelieën door omstanders aan Jezus worden toegekend, hebben een Messiaanse klank. De Wijzen uit het Oosten noemen Hem zo (Matth. 2:2).² De schare die Hem binnenhaalt in Jeruzalem bejubelt Hem als zodanig, begroet in Hem de komst van het Koninkrijk van vader David (Mark. 11:10). Kajafas

vraagt Jezus uitdrukkelijk naar Zijn Messiaanse pretenties (Luk. 22:67vv). En de soldaten die Jezus geselen in het rechthuis van Pilatus behandelen Hem evenzeer - zij het spottend - als een Koning (Joh. 18:33vv; 19:1vv).

Als de Koning der Joden heeft Jezus aan het kruis gehangen. 'Jezus, de Nazarener, de Koning der Joden.' En dat was niet maar een beschuldiging. Zijn optreden had ervan getuigd. Zijn Woorden met macht. Zijn daden van duivelenuitwerping. Ja werkelijk, Hij was het. 'Gods Zoon, geworden uit het zaad van David, naar het vlees' (Rom. 1:3vv; vgl. Jes. 29:18v; 35:6v; 61:1vv).

Over dit Messiaanse Koningschap van Jezus gaat het in dit hoofdstuk. Maar om daar recht zicht op te krijgen, moeten we eerst de brede verbanden nagaan, waarin in de Schrift gesproken wordt over het Koningschap van God. Het is immers tegen de achtergrond daarvan, dat we het Messiaanse Koningschap van Jezus moeten verstaan.

2. HET KONINGSCHAP VAN GOD ONDER ISRAËL

¹ Deze voordracht (enigszins aangevuld) is eerder (onder de naam Het Koninkrijk van God) gepubliceerd in *Oriëntatie in het Nieuwe Testament* (serie Theologie in Reformatorisch Perspectief; deel 4). Zoetermeer 1993.

² De afbeelding is een oude tegel met een voorstelling van de drie koningen (Wijzen uit het Oosten) die te Jeruzalem komen en vragen naar de geboorte van de Koning der Joden, wiens ster zij zagen.

Wanneer wij in een concordantie nagaan, waar in het Oude Testament het woord koning (Hebr. 'mèlèk') voorkomt, valt het op, dat dat woord meestal wordt gebruikt voor een aardse vorst. Hoeveel koningen heeft Israël niet gehad? Koningen van het Noordelijk Rijk en koningen van het Zuidelijk Rijk. Trouwens, welk volk had oudtijds niet een koning?

Theocratie in Israël

Maar nu is er met dat koningschap onder Israël iets merkwaardigs aan de hand. Het is er oorspronkelijk helemaal niet geweest. Het volk Israël vormde een sacraal stamverband met een heiligdom van waaruit de Heere dat volk in alle dingen koninklijk leiding gaf. Er waren wel leiders als Mozes en Jozua. En later waren er richters, zoals Gideon. Er waren priesters, verbonden aan het heiligdom. Of profeten, zoals Samuël. Maar geen van die allen matigden zich de koningstitel aan. 'Ik zal over u niet heersen', zei Gideon; 'ook zal mijn zoon over u niet heersen; de Heere zal over u heersen' (Richt. 8:22). Was hij bevreesd om God van Zijn eer te beroven?

Inderdaad, de Heere was immers de Koning van Israël. En Israël liep gevaar om net als de volken rondom een aardse koning te hebben, die de plaats van God ging innemen en in zekere zin Gods 'concurrent' zou worden. Hij zou zich althans, zoals zo vaak in het Oude Oosten goddelijke aanbidding en eer kunnen laten welgevallen.

Kortom, als Israël al een koning zou hebben, zou deze in elk geval nooit meer dan een gewoon mens zijn. 'Van vergoddelijking van de koning, die in Babylonië en Egypte de kern van de hofstijl was, weet het Oude Testament niet' (G. von Rad in Kittels Theol. Wörterbuch zum NT).

Bekend is de vergoddelijking van de heersende vorsten in Babylonië en Egypte. Later onder invloed van de vergoddelijking van aardse vorsten in het Oosten, kwam ook de vergoddelijking van koningen of keizers in het Westen in zwang. Zo bij Alexander de Grote. En - zij het niet steeds - bij Romeinse keizers. Keizer Augustus bijvoorbeeld die zich de titel 'divus' (goddelijke) liet welgevallen.

Een koning per gratie

Het is dan ook bepaald niet naar Gods oorspronkelijke bedoeling, dat Israël tenslotte toch een koning kreeg. Toen Samuël oud was geworden en niemand hem kon opvolgen. Israël smeekte: 'Zet nu een koning over ons om ons te richten, gelijk al de volken hebben.'... Doch de Heere zeide tot Samuël: Hoor naar de stem des volks in alles, wat zij tot u zeggen zullen; want zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben Mij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zal zijn' (1 Sam. 8:6v; Hosea 13:10v). Uit deze teksten blijkt, dat het Godsvolk Israël vanouds een volk is geweest, dat de theocratie hoog in het vaandel had geschreven. De psalmen zijn er vol van. Uw God is Koning (vgl. o.a. Ps. 47, 93, 97, 99, 103, 145). Israël moest genoeg hebben aan zijn profeten en priesters, die het in Gods Naam de weg wezen.

Davids huis - Gods gunstbewijs

Toch is er naast dit alles nog iets dat opvalt in de geschiedenissen omtrent het koningschap onder Israël. Al had Israël zijn eerste koning Saul dan slechts 'per gratie' van de Heere gekregen en al waren Israëls koningen metterdaad vaak ook een extra last voor het volk (1 Sam. 8:11vv), toch mag het koningschap onder Israël ook als een gave van God worden gezien. De Heere heeft er Israël ook mee gezegend. Daarbij moeten we denken aan het Judese koningschap dat met David inzette. De ideaal-koning, in wie de Godsregering onder Israël mocht uitblinken: 'Uw God is Koning.'

In Zijn verkiezende genade heeft de Heere aan David en zijn huis bij monde van de profeet Nathan een blijvende zegen toegezegd: 'Ik zal de stoel van zijn koninkrijk bevestigen tot in eeuwigheid. Ik zal hem tot een Vader en hij zal Mij zijn tot een zoon ...' (2 Sam. 7:13v; Ps. 89:36vv; Ps. 132:11vv).

Deze lijn van het Davidische koningschap waarin het koningschap van God weerspiegeld wordt, loopt door heel Israëls historie heen. Israël heeft ten diepste nooit meer dan één Koning gehad. Niemand minder dan de Heere zelf (1 Kron. 29:11; Ps. 22:29). Het is dan ook de samenvatting van Israëls geloofsbelijdenis en tegelijk het toppunt van Israëls stille aanbidding, als Jesaja uitroept: 'Mijn ogen hebben de Koning, de Heere der heirscharen gezien' (Jes. 6:5). Eén Koning: de God van de ganse aarde. En één volk dat Hij heeft verlost, waaraan Hij Zijn Naam heeft geopenbaard en waaraan Hij de grondwet van Zijn Koninkrijk, Zijn heilige wet heeft gegeven. Israël, Zijn koninklijk volk.

De verwachting van de Messias

In de lijn van Davids geslacht heeft God echter Zijn Koningschap over Israël ook laten uitstralen in de koningen van Israël. Zij waren als door Hem geadopteerde zonen aan Zijn volk verbonden. Opdat zij Israël voor Hem alleen zouden opeisen en Zijn alleenheerschappij zouden verkondigen voor het forum van alle volkeren van de aarde. Hij, de Schepper van de wereld (Ps. 24:1; 93:1; 95:3vv), de God die de geschiedenis maakt (Ps. 47:3v; 99:2; Jer. 10:7). 'Uw God is Koning.'

En het is tenslotte ook in deze lijn van het door God verkoren Davidische koningschap, dat de Heere de Messiasverwachting wekt. Ooit zou er immers onder Israël uit het huis van David een Koning geboren worden, in Wie de theocratische Godsregering als in geen ander gestalte zou krijgen. Hij zou de Gezalfde (= Messias, Christus) bij uitnemendheid zijn. In dagen van grote crisis, ja, door de oordelen heen, hebben de profeten Israël geleerd vast te houden aan Gods belofte, aan het huis van David gedaan. Vooral Jesaja die zo diep inzicht kreeg in de Koningsmajesteit van de Heere, ziet een toekomstige Davidische koning, die als plaatsbekleder en representant van Gods koningsheerschappij zal gaan optreden (Jes. 9:5vv; 11:1vv). Een Messiaanse Davids-zoon. Maar ook Jeremia roemt die Koning en noemt Hem: 'De Heere, onze gerechtigheid' (Jer. 23:6). 'Voor de profeten van het oude Israël behoorden het uiteindelijke Koningschap van God en de komst van den Messias bij elkander' (Edelkoort, De Christusverwachting, blz. 11). (Vgl. ook 1 Kron. 17:14; 28:5; 29:23; 2 Kron. 9:8; 13:8.)

Het is deze koninklijke Messias, door wie God ook zal gaan regeren tot aan de einden van de aarde (Ps. 72) en die een vreedrijk op aarde zal doen aanbreken (Jes. 11:6vv). Tot Zijn troon in Sion zullen alle volken komen. Om Hem daar te aanbidden (Jes. 24:23; Zach. 14:9). De Mensenzoon, aan Wie gegeven is: heerlijkheid en eer en het Koninkrijk ...; Zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij die niet vergaan zal en Zijn Koninkrijk zal niet verdorven worden (Dan. 7:14). Aldus de tekening van Daniël. De Messias is een kosmische Heerser.

3. HET KONINGSCHAP VAN CHRISTUS (DE EVANGELIËN)

We nemen nu de draad van het begin weer op. Tegen de achtergrond van wat het Oude Testament ons verkondigt omtrent het Koningschap van God, in het bijzonder in de openbaring van de Messias-koning van de eindtijd, lezen we de vele uitspraken in de Evangelien die Jezus aanduiden als een Koning.

De Koning van Israël

Hij wordt hier immers de Koning der Joden, de Koning van Israël genoemd. En het is zonneklaar, dat het getuigenis van de Evangeliën Hem daarmee als de lang beloofde Davidszoon aankondigen, in Wie God Zijn Koningsheerschappij onder Israël en in de wereld een heel bijzondere gestalte geeft. Gelet op de verwachtingen die er destijds leefden onder Zijn volk met betrekking tot de komende Messias, moet men met grote spanning het optreden van Jezus hebben gevolgd.

In de intertestamentaire periode leefde er onder de Joden de verwachting van een nationaal/Israëlitische Messiaskoning die komen zou in de eindtijd (voorafgaand aan de uiteindelijke oprichting van Gods Koningschap op aarde). Terwijl vooral in apocalyptische kringen de verwachting leefde van de eschatologische openbaring van het Koningschap van God in futuristische zin (zie D. Flusser, Jezus, blz. 96). Twee min of meer los van elkaar staande verwachtingen. Overigens is er sprake van een bonte verscheidenheid van voorstellingen inzake de toekomstverwachting van het Jodendom in de dagen van Jezus. Aldus H. Ridderbos (De komst, blz. 30vv).

Wat aangaat de Messiasverwachtingen: de Joodse traditie kent verschillende Messiassen die als koning in de eindtijd optreden. Men verwachtte een Messias die de zoon van David zou zijn en zijn volk verlossen zou van vijandelijke druk. Ook de gedachte, dat zo'n Messias (de Messias ben Efraim) plaatsvervangend voor zijn volk zou moeten lijden en door zijn martelaarschap verzoening moest doen voor hun zonden, is het Jodendom niet vreemd. Echter kon zo'n Messias slechts een soort voorloper/assistent Messias zijn. Volgens de Joodse Messiasverwachting zou dé Messias, de koning van de eindtijd niet sterven. Hij zou een algehele verlossing tot stand brengen. Israël zou weer naar de woorden van Gods wet horen. Daarna zou de Godsheerschappij kunnen aanbreken. Zie Strack-Billerbeck II, S. 273ff.

Naast koninklijke Messiasfiguren kent het Jodendom ook priesterlijke Messiassen. Maar de gedachte van de Messias die koning en priester is in één adem en die door zijn dood verlossing tot stand brengt, is het Jodendom vreemd. Zie wat verderop over dit thema van de verbinding tussen Christus' koningschap en priesterschap is geschreven.

De Messias is het 'reeds nu' van Gods Koninkrijk

Er zijn evenwel enkele kenmerkende verschillen tussen de prediking van het Koninkrijk van God die Jezus bracht en de verwachting van Gods Koninkrijk van Zijn dagen. In de eerste plaats is het opvallend, dat in het onderwijs van Jezus blijkens de Evangeliën Zijn koninklijk Messiasschap gezien wordt in het perspectief van de komst van het Koninkrijk van God. Dat Koninkrijk openbaart zich in de Persoon en het werk van Christus (vgl. Luk. 22:29; ook Ef. 5:5; Openb. 11:15).

In de Joodse traditie gaat de komst van de Messias altijd vooraf aan de openbaring van Gods Koningsheerschappij op de aarde; in de Messias licht op zijn best iets op van het Rijk van God. Bij Jezus echter vallen deze beide samen. D. Flusser (Jezus, blz. 99) zegt dat 'Jezus de enige ons bekende Jood uit de Oudheid is die niet alleen verkondigd heeft, dat men aan de rand van de eindtijd staat, maar tevens dat de nieuwe heilstijd is aangebroken'. Flusser noemt dat 'zich realiserende eschatologie' van Jezus.

Gods Zoon, God zelf

In het Nieuwe Testament is Jezus echter maar niet een Messias in wie Israëls God Zijn kracht openbaart en door wie Hij Israël redt. Hij is openbaring van God zelf. Immanuël — God met ons (Matth. 1:23). Zijn wonderlijke geboorte uit de Heilige Geest, verraadt niet slechts Zijn hemelse afkomst, maar identificeert Hem ook met de levende God (Luk. 1:32v). Zijn doop in

de Jordaan bevestigt het. Daar klinkt het Goddelijk getuigenis: 'Deze is Mijn Zoon, Mijn geliefde, in Dewelke Ik Mijn welbehagen heb' (Matth. 3:1; Mark. 1:11; Luk. 3:22; Joh. 1:34).

Het is niet de bedoeling hier uitvoerig over de Godheid van Christus te schrijven. De adoptiaanse theologie heeft in de Messiasitel 'Zoon van God' die Jezus in de Evangelieën krijgt nooit meer gezien dan een uitdrukking van een unieke relatie tussen Hem en de Vader in de hemel. Jezus zou meer dan de koningen onder oud-Israël in bijzondere zin door God geadopteerd zijn als Zijn Zoon. Wanneer wij echter de uitspraken van de synoptische Evangelieën met betrekking tot het Zoon-van-God zijn van Jezus lezen in het licht van de evenzeer door Gods Geest geïnspireerde 'interpretatie', die Johannes in zijn Evangelie en Paulus in zijn brieven daarvan geven, valt er niet aan te twijfelen, dat met de titel Zoon van God de wezenseenheid tussen de Vader en de Zoon is aangeduid. Alleen deze Koning als de vervulling van de Messiaanse verwachting in de lijn van het Davidische koningschap, is in waarheid de incarnatie van de hoogste Koning God zelf (in onderscheiding van alle aardse koningen die onder Israël nooit vergoddelijkt mochten worden (vgl. Ps. 2:6vv; Joh. 1:1vv; Fil. 2:6vv; Openb. 19:16; 17:14).

G. Sevenster schrijft: 'In werkelijkheid komt het adoptiaansche type van Christologie in het Nieuwe Testament nergens voor' (Christologie, blz. 343).

Hij is de 'autobasileia'

In de aardse verschijning van de Messias Jezus komt dus God zelf onder Israël. Als nooit tevoren. Om Zijn koninklijke heerschappij op te richten. De eindtijd is aangebroken. God is present, een Koning die alle vorsten die het aardrijk ooit bevatte, ver overtreft. Deze Koningsheerschappij van God in Christus Jezus wordt uitgedrukt in de prediking van Johannes de Doper: 'Bekeert u; want het Koninkrijk der hemelen is nabij gekomen' (Matth. 3:2). En helemaal in diezelfde lijn verkondigt Jezus, dat de tijd vervuld is en het Koninkrijk der hemelen nabij gekomen is (Mark. 1:15). 'Nabij gekomen' (perfectum) kan in deze teksten worden opgevat als: 'verschenen'. Hij zelf, Jezus is de Koning van dat Rijk. Hij is het Rijk. En het is er nu. Nogmaals, dat is een opvallend verschil met de verwachting van het Koninkrijk van God in het Jodendom die geheel toekomstig gericht was. G. Sevenster schrijft: 'In Jezus' woord en werk hebben we met Gods eigen komen te doen. Jezus verschijnt in de Evangelieën als de "autobasileia", het Koninkrijk Gods in eigen persoon' (Christologie, blz. 22).

Er zijn in de synoptische Evangelieën meer uitspraken over het Koninkrijk (Gr. 'basileia') dan over de Koning (Gr. 'basileus'). En waar over het Koninkrijk zonder meer wordt gesproken, wordt altijd aan Koninkrijk van God gedacht. Dat Koninkrijk heet dan bij Mattheüs ook wel Koninkrijk der hemelen. Hoewel ook Mattheüs (maar zeker niet meer dan viermaal) wel het oudere spraakgebruik 'Koninkrijk van God' heeft (Matth. 12:28; 19:24; 21:31, 43). Mattheüs sluit in het eerstgenoemde aan bij het Joodse spraakgebruik van zijn dagen waarin bij voorkeur over Koninkrijk der hemelen wordt gesproken, omdat men het uitspreken van de Godsnaam wilde vermijden. Maar ook herinnert deze uitdrukking aan het feit, dat dit Koninkrijk niet door een natuurlijke ontwikkeling, maar door een ingrijpen vanuit de hemel tot stand komt. Er is een tegenstelling met alle aardse, aan satan onderworpen koninkrijken mee aangegeven. Daarom wordt het ook wel genoemd: Koninkrijk van de Vader (Matth. 6:10; 13:43; 25:34; 26:29; vgl. ook Luk. 12:32).

'Het Koninkrijk der hemelen is binnen ulieden' (Luk. 17:20). Ziedaar het antwoord van Jezus zelf op de vraag van de Farizeeën, wanneer het Koninkrijk van God komen zou. 'Het is bij en onder u'; de 'vindplaats' van het Rijk Gods is vlak bij. 'Het nieuwe in de Rijk Gods verkondiging van Jezus is: Hijzelf, eenvoudig Zijn Persoon' (Schniewind).

Vandaar ook, dat in sommige teksten in de Evangelieën Zoon des mensen en Koninkrijk van God synoniemen zijn (vgl. Matth. 16:28 met Mark. 9:1 en Luk. 9:27).

In Woord en daad (terstond)

Maar waar blijkt het nu, dat in Jezus het Koninkrijk van God is gekomen? Het antwoord op deze vraag is niet moeilijk. Het blijkt uit het Woord van Jezus. Het blijkt uit het Evangelie van het Koninkrijk, door Hem verkondigd (Matth. 4:23; 9:35; 24:14; Mark. 1:14). Uit het Evangelie der armen waarin het jubeljaar des Heeren wordt aangekondigd (Jes. 61:1vv; Luk. 4:16vv). En uit de Bergrede om nog iets te noemen waarin Gods koninklijke heilswil wordt afgekondigd.

Maar niet minder ook in Zijn daden komt het voor de dag. In genezingen en dodenopwekkingen. In het uitwerpen van demonen. De machten sidderen. De satan valt als een bliksem uit de hemel (Luk. 10:18). En het gebeurt allemaal bij verrassing en plotseling. Markus de evangelist houdt niet op dat aan te duiden met het woordje 'terstond'. Welnu, dat alles is mede begrepen in dat woord 'onder/bij u' van het Koninkrijk van God. Het is er in Christus. Maar niet minder ook in de tekenen van het Godsrijk die Hij verricht.

De enge poort/de smalle weg

Dat hier en nu karakter van het Koninkrijk van God in Jezus brengt verder tegelijk ook iets heel beslissends met zich mee. Het gaat erop of eronder. Men is er vóór of tegen. En er is haast bij. Men moet niet achterom zien (Luk. 9:62). Men krijgt zelfs geen tijd om zijn vader te begraven (Matth. 8:21v; Luk. 9:59v). Als iemand dan ook dat Koninkrijk wil binnengaan, moet er heel wat gebeuren. Hij moet wederom geboren worden (Joh. 3:3). De onderste steen komt boven. Hij moet door de enge poort van een radicale loslating van al het zijne (Matth. 7:13vv) en langs de smalle weg van zelfontleding, van offerbereidheid en gehoorzaamheid. Hij leidt het leven van een treurende en moet rekenen op smaad en vervolging, zelfs van de kant van zijn eigen huisgenoten (Matth. 5:3vv).

Wezen, gestalte en werking van het Koninkrijk der hemelen

Met dit alles is het dan ook wel duidelijk, dat het wezen van het in Christus verschenen Koninkrijk van de Vader iets totaal anders is dan dat van de koninkrijken der aarde. 'Mijn Koninkrijk', zei Jezus tot Pilatus, 'is niet van deze wereld' (Joh. 18:36). Het komt niet met geweld. Niet met het geweld van een verzetsbeweging tegen de Romeinen als die van de Zeloten. Niet door geweldigheid van wetswerken (Matth. 5:20; 11:12). Het bestaat in zachtmoedigheid (Matth. 11:29v) en ootmoed (Luk. 18:9vv). In nederige dienst, niet in heerszucht (Luk. 22:25vv). Niet in 'Heere Heere' zeggen, maar in het doen van de wil van de Vader (Matth. 7:21). Het is voor kinderen (Matth. 18:33; Luk. 18:16). Rijken gaan er 'bezwaarlijk' in (Matth. 19:23v). Het zijn tollenaars, geen grote heren en extra vrome lieden in wie dat Koninkrijk gestalte krijgt.

En als iemand vraagt naar de gestalte van dat Koninkrijk, dan is er maar één antwoord. Het heeft de dienstknechtgestalte van het Woord. De Messiaanse Koning is die van Psalm 72. Rechtvaardig, wijs en zacht. En daarmee is niet bedoeld, dat deze Koning een bijzondere wijsgeer is, zoals Plato van een rechtgeaarde koning heeft gezegd. Deze Koning werkt met het profetische Woord en regeert op deze wijze Zijn ellendigen. Hij heeft de gestalte van de Knecht des Heeren (Jes. 63). De Koning van Israël is Man van Smarten die Zich laat belasten met de zonden en wonden van Zijn volk.

Daarom heeft het Koninkrijk van God ook een enorme dieptewerking die te vergelijken is met de werking van het zaad. Dat heeft niets opzienbarends aan zich. Het wordt aan de donkere aarde prijsgegeven. Het is kwetsbaar. Het wordt blootgesteld aan regen, hagel en sneeuw. Zo gaat het toe in Gods Koninkrijk. Het gaat door strijd en aanvechting. Het is een zaak van zuchten en wachten. Er valt ook niets te berekenen. Het is nooit exact aan te duiden. Het is er

ondanks de duizend en één raadselen van het Godsbestuur. Maar door dit alles heen breekt het inmiddels wel onverstoort en onweerstaanbaar door.

Een kruiskoning

Als wij al deze dingen goed op ons laten inwerken en we realiseren ons wat zojuist over het wezen, de gestalte en de werking van Gods Koninkrijk in Jezus Christus is gezegd, dan is het ook te verstaan, dat Jezus' kruisdood in de Evangelieën als de openbaring van Jezus' Messiaanse Koningschap en van het Koningschap van God wordt gezien. Laat Pilatus meewarig zeggen: 'Ziet, uw Koning' (Joh. 19:14). Laten spottende leidslieden van het Joodse volk schreeuwen: 'Indien Hij de Koning Israëls is, dat Hij nu afkome van het kruis en wij zullen Hem geloven' (Matth. 27:42). 'Is dat, is dat een Koning, dat aller vaad'ren wens? ... Dat riet, die doornenkroon ...!?'

De schrijver van het vierde Evangelie ziet in al die ontluistering 'verhoging'. Zo, juist zo is de Zoon van God, zij het in de verborgenheid van lijden en dood, de Koning Israëls van wie de engelen Gods opklimmen en nederdalen (Joh. 1:52). Het Lam is een Heere der heren en een Koning der koningen (Openb. 17:14; 19:16). En zo is dan het kruis van Golgotha niet maar de uiterste consequentie van wat Jezus betreffende het Koninkrijk der hemelen heeft geleerd. Het is de diepste intentie van dat Koninkrijk zelf. Jezus' Messiaanse Koningschap en Gods Koningschap daarin zijn in het licht van het kruis het Koningschap van verzoening en liefde die alle duister verdrijft en alle boze macht stukbreekt.

En dat op deze wijze werkelijk de victorie bevochten is, dat wordt straks krachtig bewezen. Als Jezus opstaat uit de dood. Hij zit op Davids troon, door God opgewekt en verhoogd aan de Rechterhand van de Vader, 'totdat God al Zijn vijanden tot een voetbank van Zijn voeten heeft gezet' (Hand. 2:30vv).

4. DE PREDIKING VAN HET KONINKRIJK VAN GOD (HANDELINGEN/ BRIEVEN)

Deze laatste lijn wordt verderop in het Nieuwe Testament doorgetrokken. De Koningsheerschappij van God in Christus Jezus onder Israël krijgt zijn verbreding tot aan de einden der aarde. Twaalf apostelen in wie dat Koningschap en in wie Israël gerepresenteerd zijn, trekken erop uit. Takken van een wilde olijfbom worden geënt op de stam van Gods verbond met Israël (Rom. 11:16vv). 'Het Evangelie van het Koninkrijk Gods en van de Naam van Jezus' veroverd de wereld. Samaria, waar Filippus mag prediken (Hand. 8:12).

Paulus en Silas gaan met dat Evangelie naar Klein-Azië en Griekenland. Een prediking die blijkbaar bij de buitenwacht (in Thessalonica) overkomt als een prediking van 'een andere koning dan de keizer, namelijk Jezus' (Hand. 17:7).

Terecht wijst A. Noordegraaf er in zijn boek 'Creatura Verbi' (anti H. Conzelmann) op, dat Lukas ook in Handelingen de presentie van het Koninkrijk van God niet opgeeft. In het Evangelie (Luk. 4:14vv b.v.) is het 'Jezus, die met de Geest Gods gezalfd is, in wie het Rijk zich manifesteert' (vgl. ook Luk. 11:20; 17:21). Na Pinksteren (in Handelingen) is het de door Christus beloofde en geschonken Geest die 'de tijd van de gemeente en de tijd van de wereldzending "maakt" tot de gezegende tijd van de presentie van het Koninkrijk, dat met Christus' komst zich manifesteert' (blz. 175v).

Een Priesterkoning (kruis, opstanding, geloof)

In de brieven van Paulus echter (die aan de Romeinen en aan de Galaten vooral) wordt het Koningschap van Jezus Christus wel sterk tegen het licht van kruis en opstanding gezien. Het

is langs de weg van kruis en opstanding en van het geloof in Christus Jezus, dat Christus' Kurios-zijn, Zijn Koningschap zich openbaart. Daarom kan Hij ook in de brief aan de Hebreëen haast uitsluitend als de Hogepriester worden getekend, naar de ordening van Melchizedek (Hebr. 7). Juist in zijn priesterlijke bediening ligt de hoge waardigheid en de bijzondere kwalificatie van deze Koning van Salem. 'Uw troon, o God, is in alle eeuwigheid; de scepter Uws Koninkrijks is een rechte scepter' (Hebr. 1:8).

Kortom, het is op de wijze van de rechtvaardiging van de goddeloze door het geloof, dat de macht van Jezus' verzoenende liefde zich aan een zondaar openbaart.

Hoofd der gemeente/Koning der wereld

Maar juist dat biedt dan wel geweldige perspectieven. Want heeft God in Jezus' kruisdood niet 'de overheden en de machten uitgetogen, in het openbaar tentoongesteld en over hen getriomfeerd' (Kol. 2:15)? God heeft Jezus opgewekt uit de doden en Hem in zijn hemelvaart een plaats gegeven aan Zijn rechterhand, 'ver boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij'. En heeft alle dingen aan Zijn voeten onderworpen en heeft Hem aan de gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen (Ef. 1:20vv). 'Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder Zijn voeten zal gelegd hebben' (1 Kor. 15:25). (Vgl. ook 1 Tim. 1:17.)

5. HET KONINKRIJK EN DE KERK

Nadat we nu een aantal gegevens over het Koninkrijk van God in Christus uit het Nieuwe Testament de revue hebben laten passeren, willen we thans het geheel nog eens overzien en ons bezighouden met enkele indringende vragen. Vooral met het oog op het laatste is namelijk nogal eens gesteld dat er verderop in het Nieuwe Testament weinig meer wordt gesproken over het Koninkrijk van God. Enkele teksten, vooral uit Paulus' brieven aan Efeze en Kolosse kunnen worden genoemd. Maar de Koninkrijksgedachte die de Evangelieën zo sterk beheerst, lijkt in de rest van het Nieuwe Testament haast geheel naar de marge te zijn gegaan. En in de plaats daarvan lijkt een gedachtewereld te zijn gekomen, waarin heel sterk het accent is komen te liggen op de gemeente.

Hangt dat — zo is vaak gevraagd — wellicht samen met het feit, dat de zogenaamde 'Naherwartung' (de verwachting van Christus' spoedige wederkomst) niet werd vervuld en daardoor haast vanzelfsprekend de kerk ofte wel de gemeente in haar institutionaire vorm (als een soort noodoplossing) in het leven werd geroepen? En is dat alles dan in feite niet een christologische verenging en reductie? 'Jezus verkondigde het Rijk en gekomen is ... de kerk.' Aldus de Franse (RK) godsdiensthistoricus Alfred Loisy.

Wat moeten wij van deze opmerkingen denken? Het is inderdaad waar, dat de uitdrukking 'Koninkrijk van God' in de andere geschriften van het Nieuwe Testament veel minder voorkomt dan in de Evangelieën. Behalve in het boek Openbaring wordt het Koningschap van Christus in de rest van het Nieuwe Testament heel duidelijk minder genoemd dan bij de Evangelisten. Eén blik in een concordantie reeds toont ons dat. Ja en toch zullen we zien, dat het onjuist is om te beweren, dat verderop in het Nieuwe Testament het Koninkrijk van God naar de marge is verhuisd of dat de kerk in de plaats van het Koninkrijk is gekomen.

De geheimen van het Koninkrijk zijn voor de gemeente

Want in de eerste plaats is het zo, dat in de Evangelieën niet geheel gezwegen wordt over de gemeente (zie Matth. 16:13vv; 18:15vv; tekstgegevens die tekstkritisch onaanvechtbaar zijn). Maar wat belangrijker is, is wat H. Ridderbos in zijn boek 'De komst van het Koninkrijk' (blz. 294vv) schrijft over het volk dat nu eenmaal bij de Messias hoort. Hij was immers constant bezig om een volk om Zich heen te verzamelen. Toen Hij discipelen wegriep uit hun

vissersscheepjes. Toen Hij, 'de schare ziende' vanaf de berg der zaligsprekingen, Zijn volgelingen aan Zijn voeten had (Matth. 5:1). Hun was het gegeven de geheimen van het Koninkrijk der hemelen te weten' (Matth. 13:11). Opmerkelijk is, dat het bij die geheimen in het bijzonder gaat om al de stralende gelijkenissen waarin het wereldwijde Koningschap van God wordt verkondigd. Ja, aan het 'kleine kuddeke' van Zijn discipelen beloofde Hij juist dat Koninkrijk (Luk. 12:32). Jezus heeft niet over het hoofd van de gemeente heen of langs die gemeente om de zaak van Zijn Koninkrijk aan de orde gesteld. Hij heeft haar bovendien de uitdrukkelijke opdracht gegeven om 'vissers van mensen' te zijn, om alle volken tot Zijn discipelen te maken (Luk. 5:10; Matth. 28:19).

Ridderbos schrijft (De komst, blz. 300): 'Valt dus in het evangelie geen enkele plaats aan te wijzen, waarin "basileia" de betekenis heeft van kerk, dit neemt niet weg, dat de ecclesiagedachte binnen het raam van Jezus' prediking en zelfopenbaring toch een zeer integrerend bestanddeel vormt'. En Noordegraaf zegt het aldus: 'In de gemeente, waar de boodschap gehoord en geloofd wordt, krijgt de heerschappij van God een aanvankelijke realisering'. 'Regeert Christus op een verborgen wijze over de wereld, in de gemeente wordt zijn heerschappij erkend en beleden' (Noordegraaf, *Creatura Verbi*, blz. 178, 176).

De gemeente maakt van het Koninkrijk een publiek geheim

In de tweede plaats moet niet vergeten worden, dat de zaak waarom het gaat in het Koninkrijk van God op allerlei wijzen in het Nieuwe Testament aan de orde komt. Dat gebeurt juist ook, wanneer het over de gemeente gaat. Wanneer Paulus bijvoorbeeld in zijn brief aan Efeze het geheim van de gemeente uit de doeken doet, is het uitgerekend in diezelfde brief, dat hij sterk de 'kosmische' betekenis van Christus naar voren laat komen. Want in de gemeente van Christus is het, dat het licht van Gods Koninkrijk in Christus Jezus helder brandt. Daar mag het Koningschap van Christus worden doorleefd in rechtvaardigheid, vrede en blijdschap door de Heilige Geest (Rom. 14:17). Daar worden mensen door het geloof in Hem getransformeerd naar het beeld van God, waardoor zij in de stijl van Christus als koningskinderen over de aarde mogen wandelen (2 Kor. 4:4; Kol. 1:15; 3:10). In de gemeente ook mag 'de veelvuldige wijsheid Gods naar het eeuwig voornemen in Christus Jezus gepubliceerd worden aan de overheden en de machten in de hemel' (Ef. 3:10v). Vanuit die gemeente is het, dat Christus' koninklijke aanspraken op heel de aarde worden geproclameerd. En het 'handgeld' en 'voorschot' van de Heilige Geest (Gr. 'arraboon') is er de garantie van, dat dat alles geen loos alarm is. De volle openbaring van het Koninkrijk is aanstaande.

In de brieven van Paulus aan Efeze en Kolosse keert verhoudingsgewijs in sterke mate het thema van Christus' Koning-zijn terug. Vooral tegenover de syncretistische (gnostische?) dwaalleer waarin de angst voor de machten een grote rol speelde, wordt de opperheerschappij van Christus gepredikt. Hij is het Hoofd van Zijn gemeente. Hij staat boven alle dingen en heeft alle macht, zowel in deze als in de toekomstige wereld (Ef. 2:21). En Hij is het beide in één adem. Het één is ook niet los van het ander. Zijn Koningschap is niet tegen Zijn verzoenend sterven uit te spelen.

Door kruis en opstanding is Hij het Hoofd van alle dingen bij uitnemendheid, de nieuwe Adam, in wie de nieuwe wereld is begrepen. Laat de kosmos dan nog wel niet Zijn lichaam te noemen zijn, zoals de door Zijn bloed gewassen gemeente Zijn lichaam is. Maar daar gaat het wel heen, als God alles zal 'recapitulieren' (onder één Hoofd, op één noemer brengen) in de volheid der tijden (Ef. 1:10).

Alleen wanneer wij op deze wijze kerk en Koninkrijk onderling op elkaar betrokken zien, lopen we geen gevaar om de dingen tegen elkaar uit te spelen of het één ten koste van het ander te laten gelden. Dat gebeurt namelijk nogal eens. Men acht dan het thema van de verzoening c.q. de rechtvaardiging door het geloof uit Paulus' brieven aan de Romeinen en

aan de Galaten verwisselbaar met het thema van Christus' Koningschap over de wereld, dat door Paulus vooral in de brieven aan Efeze en Kolosse zou zijn geaccentueerd. En de conclusie die daaraan ook wel verbonden wordt, is dan, dat de twintigste eeuw met zijn vele vragen rondom het thema van 'vrijheid van de machten' vraagt om een prediking waarin het Koning-zijn van Jezus wordt verkondigd. Anders dan in de dagen van de Reformatie met zijn sterke nadruk op het geloof in Jezus' verzoenend sterven.

In het bovenstaande hebben we geprobeerd duidelijk te maken, dat hiermee dingen tegen elkaar worden uitgespeeld, die in de Schrift een harmonieuze eenheid vormen.

Annexatie/nivellering

Gelet op de steeds doorgaande theologische discussie op dit punt, is het wellicht goed nog enkele voorbeelden te noemen van een scheef trekken van de verhouding Koninkrijk Gods en kerk.

Het eerste voorbeeld is dat van de annexatie. In dat geval wordt er zo uitsluitend vanuit de kerk gedacht, dat er voor de brede verbanden van het Koninkrijk van God, zoals de Bijbel ons die voorhoudt, in feite geen plaats meer is. Dat is het geval geweest in de Middeleeuwse theologie van de kerk als heilsinstituut met de paus als plaatsvervanger van Christus op de aarde (in de publicaties van de rooms-katholieke theoloog Hans Küng over de kerk wordt daarvan heel beslist afstand genomen).

Maar ook in de Gereformeerde traditie is dat gevaar van annexatie en verkerkelijking van het Koninkrijk Gods aanwijsbaar. Soms is daarom immers te personalistisch over Gods heil gedacht en gesproken, waardoor het zicht op Gods bedoeling met de wereld beneveld werd. De wereld was niet meer dan toneel van duivel, verderf en chaos. Slechts een doorgangshuis. Niet een 'theatrum dei', een toneel waarop de glorie van God moet uitschitteren. Daardoor werd een getto-achtig bestaan bevorderd, als op een eiland zonder uitzicht en zonder de confrontatie met de machten.

Een ander voorbeeld van een uit elkaar rukken van Koninkrijk Gods en kerk is dat van de nivellering. In dit geval overvleugelt het Rijk de kerk geheel en al. We kunnen daarbij denken aan de overaccentuering van het hier en nu van Gods Koninkrijk in de naoorlogse apostolaatstheologie van J.C. Hoekendijk, voor wie het wezen van de kerk opging in haar functioneren in het apostolaat: de kerk is er voor de wereld.

Nog een stap verder ging H.M. Kuitert die er in zijn vroegere publicaties de nadruk op legde, dat God in de oprichting van Zijn Koninkrijk Zijn gang gaat in de wereld, ook los en zonder de kerk. Waarbij onder Koninkrijk moest worden verstaan: 'The greatest happiness for the greatest number'.

En tenslotte moet in dit verband ook gewezen worden op twintigste eeuwse revolutie-theologieën die in het algemeen gesproken de 'humaniteit' proclameren als het Koninkrijk van God. Met dit laatste zijn wij aan de grens gekomen van een fatale identificatie van het Rijk Gods met ideologische systemen. En dan maakt het ook geen verschil, of dat ideologische systeem van het Nationaal Socialisme is of dat van het Marxisme.

Het Woord en het geloof

Al met al gaan we een schriftuurlijke en ook de meest veilige weg, als we voor ogen houden wat J. Calvijn schreef in zijn Institutie (IV, 2.4): 'Kortom, daar de kerk is het Rijk van Christus en Hij alleen regeert door Zijn Woord, zal het dan voor iemand twijfelachtig zijn, dat die woorden leugen zijn, waarin het voorgesteld wordt, dat Christus' Rijk zonder Zijn scepter, dat is zonder Zijn heilig Woord bestaat?' De Reformatoren hebben kerk en Koninkrijk van God aan elkaar verbonden via het Woord en het geloof, ook al omdat zij in hun dagen aan dopers en dwepers zagen, wat er gebeurt, als wij buiten het Woord en buiten de kerk om met

een sprong in het Koninkrijk van God denken te kunnen zijn. Het is daarom ook, dat de Heidelbergse Catechismus ter verklaring van de tweede bede van het Onze Vader 'Uw Koninkrijk kome' belijdt: 'Regeer ons alzo door Uw Woord en Geest ...'

Eerst op deze wijze kan de kerk als het ware 'bruggenhoofd' van het Godsrijk in deze wereld zijn. En dat houdt in, dat zij nooit wereldvreemd mag worden. De wetenschap, dat 'de aarde des Heeren is', maakt haar hoopvol en wervend. Daarom heeft zij als gemeente van de eindtijd wel degelijk ook een boodschap aan de ingrijpende problematiek van de groeiende kloof tussen rijk en arm, aan de verschijnselen van racisme, van milieuverontreiniging en zoveel meer. Zij zal ook op haar wijze weten op te komen voor de voortgang van de geschiedenis in een vreedzame samenleving van de volken en voor het behoud van de schepping. Zeker nu deze in onze tijd zo bedorven is door de slopende machten van het milieubederf.

En is onze tijd dan wellicht bij uitstek de tijd, waarin kan blijken, dat de victorie is aan Hem die op de troon zit en aan de martelaren die op aarde altijd de verliezende partij zijn geweest? (Openb. 20:4). Het zou kunnen blijken in een kerk die de moed heeft om steeds weer een heilige 'spelbreker' te zijn door de verkondiging van het Woord van God, zoals de profeet Elia het was in zijn dagen onder Israël. Het zou kunnen blijken in een kerk die vluchtheuvel mag zijn voor ontredderden en hopelozen. Het zou kunnen blijken in een politieke partij die opkomt voor de alleenheerschappij van het Woord van God op alle terreinen van het leven. Het zou kunnen blijken in het getuigenis van de christenheid overal op aarde.

Vooraf na de Tweede Wereldoorlog is daarom door A.A. van Ruler grote nadruk gelegd op de noties van schepping en heiliging in de theologie.

6. TUSSEN 'REEDS NU' EN 'NOG NIET'

Nu wordt het echter tijd, dat we ook een andere zijde noemen van het Koningschap van Christus in het Nieuwe Testament. Tot nu toe hebben we sterke nadruk gelegd op de aanwezigheid van Gods Koningschap in Christus Jezus. Reeds nu. Daarnaast wordt echter in de Bijbel ook het 'nog niet' van dat Koningschap gepredikt. Nog niet in al zijn volheid. Alom wordt de 'loftrompet gestoken' op de in Christus doorgebroken Koningsheerschappij van God. Maar deze blijft voor de wereld vooreerst nog verborgen.

De slag aan de Marne

Jezus heeft in Zijn onderwijs blijkens de Evangelieën voortdurend met klem gewezen op deze verborgenheid van het Rijk van God en opgeroepen om uit te zien naar de grote dag van de beslissende komst van God in de wereld. In het Evangelie van Johannes wordt dat onder meer in Johannes 14:18 onder woorden gebracht, waar Christus Zijn discipelen belooft: 'Ik zal u geen wezen laten; Ik kom weder tot u.'

Christus is voor Johannes de altijd komende. Hij is gekomen in de gestalte van het vleesgeworden Woord. Hij komt in de uitstorting van de beloofde Geest. En Hij zal komen door Zijn bruid thuis te halen in het Vaderhuis. Met andere woorden: de overwinning is geboekt. De wereld is overwonnen. Maar alle dingen zijn bepaald nog niet zoals ze uiteindelijk moeten zijn. Het is hier als met de Slag aan de Marne tijdens de Eerste Wereldoorlog. Toen was het al wel duidelijk, wie de winnende partij was. Maar de oorlog ging toch nog door. De vrede van Versailles kwam eerst een paar jaar later. Zo ook hier. Wereld en satan hebben het pleit verloren. Maar ze houden de strijd tegen God en Zijn Gezalfde toch nog 'een kleine tijd' vol.

Het Evangelie van Mattheüs eindigt met de koninklijke zegen van Christus: 'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde' (Matth. 28:18). Maar als Lukas in zijn tweede boek (Handelingen), vlak voordat Jezus van de aarde heengaat, de discipelen laat vragen: 'theere, zult Gij in deze tijd aan Israël het Koninkrijk weder oprichten', is het antwoord van Jezus, dat de Vader alleen de tijden en gelegenheden (ook van de oprichting van het Koninkrijk aan Israël) in Zijn macht heeft (Hand. 1:8v).

Voorlopig en betrekkelijk

Wat er nu in die 'kleine tijd' die ons nog scheidt van de wederkomst des Heeren staat te doen, is wat Lukas in het abrupte slot van Handelingen schrijft: 'Prediken het Koninkrijk Gods en leren van de Heere Jezus Christus met alle vrijmoedigheid, onverhinderd' (Hand. 28:31). De Koningsheerschappij van God in Jezus Christus, opgericht onder Israël, gaat zich baanbreken door heel de wereld heen. Het apostolisch getuigenis gaat voort tot aan de einden der aarde (Matth. 13:31v). En ook daarin gaat het toe, zoals in het onderricht van Jezus. Er gebeuren schokkende dingen. Mensenharten breken stuk. Het oriëntatiepunt van het mensenleven wordt gerechtigheid en heelheid. Alles kan niet meer op de noemer van seks en geld staan. Gewetens worden diaconaal opgescherpt. Verzondigde structuren worden gezuiverd. Maatschappelijke en politieke ongerechtigheid worden bestreden. Het is immers onmogelijk, dat een koningskind zich neerlegt bij de 'status quo' van een wereld die in het boze ligt. Het Koninkrijk van God komt niet met geweld, maar het tast wel het gehele bouwwerk van de overste dezer wereld tot in de wortel aan. Zoals het zuurdeeg dat doet in het deeg (Matth. 13:33). Er worden tekenen van dat Koninkrijk zichtbaar in deze bedeling. Het Koninkrijk van God is 'de lichtplek rondom het kruis'.

Tegelijk echter wordt in het Nieuwe Testament in het licht van de naderende oordeelsdag alles als zeer voorlopig en betrekkelijk gezien. Het Evangelie reikt verder dan een 'social gospel' beweging wenst en de Koningsheerschappij van Christus' Rijk is meer dan haar politieke implicaties. Het ganse schepsel is immers dusdanig door de zonde verzuurd en verziekt, dat geen christenmens ooit mag denken alles voor de wederkomst des Heeren wel op orde te kunnen hebben.

Daarom wordt er door Gods kinderen hartstochtelijk verlangd naar de grote dag waarop het voor heel de wereld openbaar zal worden, dat Christus Koning is. Daarom wordt er in het Nieuwe Testament geen revolutie ontketend tegen structuren en ordeningen die God de Schepper en Onderhouder van het leven aan deze aardse bedeling gaf, ook al zijn ze door de zonde aangetast. Wat niet verbeterd kan worden, moet verdragen worden. En dat, omdat het tenslotte allemaal ook maar van korte duur is. 'De Geest en de bruid zeggen: "Kom" (Openb. 22:17a).

G. de Ru schrijft in een verhandeling over 'Paulus, de overheden en het establishment': 'Bij de keus tussen alternatieven van maatschappelijk en politiek gedrag zal Romeinen 13 ook in 1981 het ordepatroon doen prevaleren boven het conflictpatroon, dat de huidige generatie, ook binnen de christelijke kerken, zo graag tot het hare maakt.'

Klokslag twaalf

En zou dat alles niet te meer gelden, nu we een 'post-christelijk' tijdsbestek beleven, waarin het mensdom, althans in het Westen, in de greep van het atheïsme is geraakt? Dit zogenaamde christelijke Westen beleeft een cultuuromslag, die alle waarden van vroeger in hun tegendeel heeft verkeerd. De aarde is vol van terreur, van chaos, niet in het minst rond 'eros', van angst en uitzichtsloosheid. 'No past, no future.' Het verleden lijkt niet meer mee te tellen. En wat de toekomst aangaat, is alles onzeker. Het 'corpus christianum' waarin staat en maatschappij

onder het beslag van het Woord van God leken te liggen, is tot op de bodem geslecht. De kerk wordt steeds verder gemarginaliseerd.

Derhalve kan geen christenmens er hoop op hebben, dat de wereld steeds beter zal worden of dat wij door onze rusteloze inspanningen die wereld op den duur wel op het niveau kunnen brengen van de uiteindelijke gestalte van Gods Koningsheerschappij. Die komt immers niet langs banen van geleidelijkheid. Alles hier op aarde is betrekkelijk. Alles is voorlopig. En het is 'klokslag twaalf'.

Fr. Nietzsche heeft eens gezegd: 'Ik kan niet in de Verlosser geloven, zolang als de verlost en zo onverlost uitzien.' De Joodse geleerde Pinchas Lapide nam die uitspraak over. Dat is een aanklacht tegen het Christendom die er niet om liegt. Anderzijds moet niemand vergeten, dat de gelovigen in een alsnog zuchtende schepping niet verder komen dan het zuchten van de Geest naar de volle openbaring van het kinschap van God (Rom. 8:19vv).

De hel breekt los

Verder moet niemand vergeten, dat alles in het laatste der dagen zich steeds verder toespitsen zal in de richting van een totale chaos. 'Het zal zijn als in de dagen van de zondvloed, als in de tijd van Lot' (Luk. 17:26vv). De ongerechtigheid der mensenkinderen zal hand over hand toenemen. Het lijden en de vervolging zullen er niet minder op worden. De antichrist zal velen verblinden en satan zal als een briesende leeuw rondgaan (1 Petr. 5:7; Openb. 12:10vv; Ef. 6:10vv).

Hoe nadrukkelijk heeft Jezus in Zijn zogenaamde eschatologische leerredenen (o.a. Matth. 24) daarop gewezen. En hoezeer heeft de apostel Paulus de Thessalonicenzen die de zaak overhaastten en het werk erbij neergooiden, betuigd, dat eerst de grote afval nog komen moest en dat eerst de antichrist, de mens der zonde, de zoon des verderfs moest worden geopenbaard (2 Thess. 2:3vv). (Vgl. ook Matth. 25:1vv, 34; Luk. 23:42; Hebr. 12:28.)

Onmiddellijk voorafgaand aan de komst van Christus zal er de ontbinding van de satan zijn, waar Openbaring 20:7vv over spreekt. De Schrift is niet onduidelijk in de tekening van deze catastrofale eindtijd. Tenslotte zullen zon, maan en sterren het begeven (Mark. 13:24vv). En dan zal het einde zijn. De Zoon des Mensen komt (Mark. 14:62).

Naar dit allesbeslissende einde stuwt heel de geschiedenis der mensheid. En juist dan, als de Naam van God op aarde nagenoeg geheel zal zijn uitgewist, juist dan als bijna niemand er meer op rekt, juist dan zal het Koninkrijk van God komen.

Soevereiniteitsoverdracht

Het is gegarandeerd waar. Want de Gekruisigde en Opgestane is het Lam dat waardig is het verzegelde boek te openen (Openb. 5:1vv). Maranatha — de Heere is gekomen: Kom, Heere Jezus. Dé dag, die grote dag des Heeren, dag van toom, dag van thuiskomen van alle gelovigen is aanstaande. En 'dan zal het einde zijn, wanneer Christus Jezus het Koninkrijk aan God en de Vader zal overgegeven hebben; wanneer Hij zal te niet gedaan hebben alle heerschappij en alle macht en kracht' (1 Kor. 15:24vv). Soevereiniteitsoverdracht. God zal zijn alles en in allen.

Dan zal het ook voor ieder duidelijk worden, dat er continuïteit is tussen dat wat tijdens de bedeling van deze tegenwoordige wereld gedaan is 'uit liefde tot Jezus' en de toekomstige wereld. Want 'eens iegelijks werk zal openbaar worden; want de dag zal het verklaren ...' (1 Kor. 3:13). Ja, 'de koningen der aarde zullen hun heerlijkheid en eer (en die der volken) in het nieuwe Jeruzalem binnendragen' (Openb. 21:24, 26).

Tijden van verademing

Wel wordt de komst van het Koninkrijk van God in zijn uiteindelijke gestalte om zo te zeggen steeds vertraagd. Vooral het laatste Bijbelboek, de Openbaring maakt ons daarop opmerkzaam. En tijdens dat vertragsproces is daar dan in de volheid van de geschiedenis van de wereld en haar bevolking gelukkig ook bij tijden het oplichten van de wereldomspannende Christusheerschappij.

Dat laatste wordt in Openbaring 20:2, 4, 6 aangeduid met het getal 1000. Het is soms ook 'lente' op aarde. 'Revivals' van geestelijk en kerkelijk leven. Verademingen in de samenlevingen van volken. Wie denkt hier niet aan de opzienbarende gebeurtenissen in de Oostbloklanden aan het eind van de tachtiger jaren? Zijn deze voor ons niet één van de tekenen in het gebeuren van de geschiedenis van de volkeren waaruit blijkt, dat 'God de Heer' regeert? De samenleving van de wereldbevolking is vooralsnog het steigerwerk van deze bedeling. Totdat Hij komt.

Wie moet hier ook niet denken aan wat de apostel Paulus ons in Romeinen 11:25vv openbaart als een verborgenheid. Wanneer hij schrijft over een wending in het lot van Israël die de geschiedenis nimmer heeft vertoond. God heeft nog wat achter de hand voor Israël. 'En alzo zal geheel Israël zalig worden' (Rom. 11:25vv).

Weliswaar zal elke christen moeten bedenken, dat het Koninkrijk van God ten diepste een geloofszaak is en niet een met de feiten aantoonbare aangelegenheid. Maar het is meteen ook waar, dat God tekenen geeft van Zijn aanbreekende Koningsheerschappij, waardoor het geloof geruggesteund wordt. Niet het minst ook tekenen der tijden die het aanlichten van de dag van 's Heeren wederkomst aankondigen (Matth. 24). Even zovele signalen waardoor christenen worden aangespoord om te wachten als meisjes op de komst van de bruidegom (Matth. 25:1vv). En om te werken als knechten met de talenten van hun heer (Matth. 25:14vv).

Juist nu het Koninkrijk van God op zijn laatste stellingen lijkt te zijn teruggeworpen, juist nu is het zaak te letten op deze tekenen en waarborgen van dat Rijk in zoveel ogenschijnlijk niets beduidende dingen. Elk cultuuroptimisme, maar ook alle cultuurdefaitisme zij ons daarbij vreemd. In het geloof zijn wij vreemdelingen op de aarde, maar ook burgers van het Koninkrijk der hemelen. Zoals Abraham die Kanaan in de belofte mocht bezitten, maar ook — als een soort onderpand en handgeld — een klein hoekje aarde kreeg waarin hij zijn geliefde Sara kon begraven. Teken en waarborg van de belofte.

Uitzicht

Wij besluiten onze uiteenzettingen over het Koninkrijk van Christus en van God met een kort resumé van wat er zich gedurende de laatste anderhalve eeuw in de theologie heeft aangediend met betrekking tot de eschatologie. We laten enkele opvallende meningen de revue passeren.

- a. In de school van Albrecht Ritschl werd in de negentiende eeuw sterk de nadruk gelegd op de tegenwoordigheid van het Rijk van God in Jezus en Zijn onderwijs. Het zou Jezus vooral gegaan zijn om een ethische houding waardoor een zedelijke gemeenschap (= het Koninkrijk Gods) zou worden gesticht. Het Koninkrijk van God is het einddoel van ons ethisch-religieuze handelen. Rondom de eeuwwisseling was het Adolf Hamack, beïnvloed door Ritschl, die in zijn 'Das Wesen des Christentums' over het Koninkrijk van God schreef als iets uit het hart van de mens, zich uitend in Godsvertrouwen en naastenliefde.

b. Aan het eind van de negentiende eeuw was het daartegenover Johannes Weisz (Ritschl's schoonzoon), die stelde dat het Koninkrijk Gods voor Jezus een bovenwereldlijke grootheid was in volstreekte tegenstelling tot deze wereld. Ook Albert Schweitzer legde er alle nadruk op, dat Jezus (in aansluiting aan de Joodse apocalyptiek) een zeer nabij catastrofaal wereldeinde verwachtte en het Koninkrijk van God zag als iets volstrekt toekomstigs ('consequente eschatologie'): Zij beiden meenden echter tegelijk, dat Jezus' prediking niet is uitgekomen en dat we er in feite niets mee kunnen beginnen.

c. In reactie daarop ontstond in de Angelsaksische wereld (vooral C.H. Dodd) de visie van de 'gerealiseerde eschatologie', waarin al het futuristische als Judaïstisch werd weggeschrapt. Dodd meende, dat 'Jezus niet van de toekomst van het Koninkrijk der hemelen heeft gesproken, doch enkel van zijn tegenwoordigheid'. Aldus H. Ridderbos (De komst, blz. 53vv).

Al met al kwam W.G. Kummel in zijn Leipziger lezing van 1981 tot de conclusie, dat de nieuwtestamentische theologie van de laatste honderd jaar niet in staat was om tot een naar alle kanten overtuigende visie aangaande de eschatologie in het Nieuwe Testament te komen. Ondanks pogingen van de kant van K. Barth en R. Bultmann in de twintiger jaren van deze eeuw om de eschatologie te actualiseren.

De laatste decennien is vooral door Jurgen Moltmann alle nadruk komen te liggen op een eschatologie waarin het Koninkrijk Gods verstaan wordt als iets toekomstigs, maar dan wel binnen de horizon van de menselijke geschiedenis en van het menselijk handelen-nu. In deze 'theologie' van de hoop is in wezen het toekomstbeeld dat de Bijbel ons voorhoudt, ook en juist in zijn apocalyptisch spreken, verdwenen. En daarmee zijn we dan weer terug bij A. Ritschl.

Volgens deze gedachtelijn van de 'immanente eschatologie' heeft het Koninkrijk van God alles te maken met onze opstand tegen de 'status quo' (Dorothee Stille), God is de 'wordende God' (Pannenberg), de alles veranderende God (Moltmann). En theologie is in beginsel politieke theologie, theologie van de revolutie. Volgens G.C. van Niftrik gelijk te stellen met een evolutionistisch gekleurde geschiedenisfilosofie, waarin de coöperatiegedachte de hoofdrol speelt. Hij schrijft: 'Elke fase van de wereldgeschiedenis, vooral elke revolutie, schijnt door de huidige eschatologische theologie gewaardeerd te worden als een stap in de richting van het Koninkrijk Gods'. Van Niftrik citeert A.A. van Ruler die waarschuwt tegen een eschatologisering in de theologie die meteen overstapt in de revolutionaire mentaliteit in de politiek.

In de zeventiger jaren is tegen deze immanente eschatologie die zijn uitdrukking vond in een politisering van de prediking en een vermaatschappelijking van het kerk-zijn een fel protest gehoord in het zogenaamde 'Getuigenis', waarin door vooraanstaande theologen in de Ned. Herv. Kerk ernstig werd gewaarschuwd tegen de 'verleiding van de revolutiegeest' die rondwaarde in kerk en theologie.

In het conciliair proces waarin laatstgenoemde lijnen zijn doorgetrokken, wordt bovendien niet alleen de geschiedenis, maar ook de natuur (schepping) binnen dit concept van immanente eschatologie betrokken. Deze beweging, in gang gezet door de bekende atoomfysicus C.F. von Weizsäcker is agendapunt nummer 1

geworden bij de Wereldraad van Kerken en binnen de oecumenische gelederen van de kerken. Er wordt gezocht naar een 'ethische consensus' inzake begrippen als gerechtigheid, vrede en heil om als kerken een woord te kunnen spreken, dat de wereld zal redden van het milieubedrijf. Het accent op de individuele eschatologie ('hoe sta ik tegenover God en wat komt er straks van mijn arme ziel terecht?' Van Niftrik), is daarmee verlegd naar een kosmische en universele eschatologie.

B. Klappert in 'Theologischen Begriffslexikon' doet het voorstel om te spreken van zich realiserende eschatologie (E. Haenchen, J. Jeremias).

Tenslotte. Het komt ons voor, dat wij de spanning tussen het 'reeds nu' en het 'nog niet' van het Koninkrijk van God moeten vasthouden op een wijze zoals in het bovenstaande is aangeduid. Of om het nog eenmaal te zeggen met de woorden van G. Sevenster: 'Het eerste is steeds: het woord over het perfectum van Gods daad in Jezus Christus; het tweede: de daaruit voortvloeiende verkondiging betreffende het futurum.'

'Daarom verwachten wij die grote dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de beloften Gods, in Jezus Christus, onze Heere' (NGB, art. 37).

Literatuur

1. Inleiding

G. von Rad en K.L. Schmidt, 'Basileus' in G. Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Stuttgart 1933, Bnd. I, S. 562ff.

H. Conzelmann, K. Galling, E. Wolf, G. Gloege, 'Reich Gottes' I,II, III in *RGK*, 3e Aufl., V, 912-929.

L. Coenen, 'Reich' in *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, Wuppertal 1969.

W.G. Kummel, *Das Neue Testament. Geschichte der Erforschung seiner Probleme*, München 1958 (over 'Die konsequente Eschatologie').

W.G. Kummel, *Die Theologie des Neuen Testaments nach seinen Hauptzeugen* (Jezus, Paulus, Johannes) in *Grundrisse zum NT* (NTD - Ergänzungsreihe 3), Göttingen 1969 (vooral S. 288ff).

G. Sevenster, *De christologie van het Nieuwe Testament*, Amsterdam 1948 (vooral blz. 14vv, 341vv, 348vv).

D. Guthrie, *New Testament Theology*, Intervarsity Press, 1985.

Dictionary of Jesus and the Gospels (ed. Joel B. Green, Scot McKnight; Intervarsity Press; Leicester 1992).

Dictionary of Paul and his letters. Ed. Gerald F. Hawthorne, Ralph P. Martin, Daniël G. Reid ; Intervarsity Press; Leicester 1993, s.v. eschatology

2. Het Koningschap van God onder Israël

A.H. Edelkoort, *De Christusverwachting in het Oude Testament*, Wageningen 1941.

A.S. v.d. Woude, *De oorsprong van Israëls Messiaanse verwachtingen*, in *Kerk en Theologie*, 24e jrg. nr. 1, blz. lvv.

J.C. de Moor, "Van wie zegt de profeet dit?" Messiaanse apologetiek in de Targumim' in H.H. Grosheide e.a. (red.), *De knechtsgestalte van Christus*, feestbundel H.N. Ridderbos, Kampen 1978.

C. den Boer, 'Van wie zegt de profeet dit? Een exegetische verkenning van Jes. 53' in Raph. Evers, e.a. (red.), *Lezen Joden en heidenen dezelfde bijbel?*, (Ojec-serie 8), Kampen 1990.

G.S. Oegema, *De messiaanse verwachtingen ten tijde van Jezus*. Een inleiding in de messiaanse verwachtingen en bewegingen gedurende de hellenistisch-romeinse tijd, Baarn 1991.

3. Het Koningschap van Christus (de Evangelien)

H.L. Strack-P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, I, München (1928), S. 167f; II, (1938), S. 273ff.
 G.J. Heering, *De verwachting van het Koninkrijk Gods*, Arnhem 1952 (blz. 1-164).
 H.N. Ridderbos, *De komst van het Koninkrijk, Jezus' prediking volgens de synoptische Evangelien*, Kampen 1950.
 C. Brouwer, *Het Koninkrijk Gods in gelijkenissen*, (BBB-serie), Baarn z.j.
 C. Graafland, 'Kerk en Koninkrijk/Ingaan in het Rijk', *Theologia Reformata*, jrg. XIII, nr. 3 en 4, resp. blz. 162vv en 230vv.
 L.A.F. Godschalk, *Het Koninkrijk Gods naar de Schriften*, Groningen 1968. David Flusser, *Jezus*, Ned. vert. van W.A.C. Whitiau, Haarlem 1978/4.

4. De prediking van het Koninkrijk van God (Handelingen/Brieven)

H.N. Ridderbos, *Heilsgeschiedenis en Heilige Schrift*, het gezag van het Nieuwe Testament, Kampen 1955.
 H.N. Ridderbos, *Paulus, ontwerp van zijn theologie*, Kampen 1966 (vooral blz. 420vv).
 G. de Ru, *De verleiding der revolutie*, Kampen 1974.
 A. Noordegraaf, *Creatura Verbi*, de groei van de gemeente volgens de Handelingen der Apostelen, diss., 's-Gravenhage 1983 (vooral blz. 172vv).
 G. de Ru, 'Paulus, de overheden en het establishment', *Kerk en Theologie*, 32e jrg. nr. 3, blz. 197vv.

5. en 6. Het Koninkrijk en de Kerk/Tussen 'reeds nu' en 'nog niet'

G.C. van Niftrik, Universele en individuele eschatologie, *Kerk en Theologie*, 23e jrg. nr. 3, blz. 245vv.
 W.H. Velema, Politieke prediking, *Apeldoornse Studies*, nr. 5, Kampen 1972.
 A.A. van Ruler, 'De verhouding van het kosmologische en het eschatologische element in de christologie' in *Theologisch Werk I*, Nijkerk 1972; blz. 156vv.
 A.A. van Ruler, 'Bijbelse toekomstverwachting en aards perspectief' in *Th.W. II*, blz. 220vv.
 A.A. van Ruler, 'Grenzen van de eschatologisering' in *Th.W. IV*, blz. 102vv.
 A.J. Bronkhorst, 'De oecumenische beweging en de verwachting van het Koninkrijk Gods', *Kerk en Theologie*, 36e jrg. nr. 1, blz. 1vv (afscheidscollege 1 nov. '84).
 H.W. de Knijff, 'K. Barth en A.A. van Ruler over maatschappij en cultuur', *Kerk en Theologie*, 38e jrg. nr. 1, blz. 15vv.
 S.E. Hof, 'Een conciliair proces van gerechtigheid, vrede en behoud van de Schepping'; *Kerk en Theologie*, 38e jrg. nr. 4, blz. 295vv.
 W.H. Velema, *Discussie over de mensenrechten*, Apeldoorn 1986.
 W.H. Velema, 'Kerk-politiek-prediking', *Theologia Reformata*, jrg. XX, nr. 1, blz. 5vv.
 J.P. Versteeg, 'De continuïteit van heden en toekomst volgens het Nieuwe Testament', *Theologia Reformata*, jrg. XV, nr. 2, blz. 119vv.
 H.R. v.d. Kamp, *Israël in Openbaring*, een onderzoek naar de plaats van het joodse volk in het toekomstbeeld van de Openbaring aan Johannes (diss.), Kampen 1990.